704

కళ్యాణ కింకిణి

అత్యవసరంగా అయిదు రత్నాలు కావాలి!

పేరుకు రత్నగర్భే అయినా మా ఇంటి పెరట్లో నేల త్రవ్వితే రత్నాలు దొరకవు. రత్నాలు రాసులుగా పోసి, వీధుల్లో అమ్మే కాలాలు గావు. ఇంతకూ మూల్యం చెల్లించుకుంటే దొరికే రత్నాలు కావు కావలసినవి! అమూల్యమైన రత్నాలు.

క్షరం కాని అక్షరాల రూపంలో నాలుగు కాలాలపాటు నిశ్చలంగా నిలిచి ఉండగల పద్యరత్నాలు!

చొక్కా తీసి వంకీకి తగిలిస్తుండగా టేబిలుపైన కవరు కనిపించింది! పసుపునీటి చిలకరింపుల్లో తడిసిన కవరు.కనిపించగానే స్ఫురించింది. ఎవరికో పెళ్ళి!

ఇహలోక యాత్రలో వధూవరుల కలయికకు వివాహమహోత్సవమన్న తతంగం స్థూల శరీరంలాంటిదైతే—పెళ్ళి పత్రిక సూక్ష్మ శరీరం. వివాహాల్లో రాక్షస గాంధర్వాది విభేదా లున్నట్టే పెళ్ళి పత్రికల్లో సైతం ఆకారాన్నిబట్టి, అంతర్యాన్నిబట్టి, అనంతమైన వైవిధ్యం కద్దు! కేవలం తెలియజేసేందుకు మాత్రమే వచ్చేవి కొన్ని! (ఇవి పెళ్ళి జరిగిపోయిన తర్వాత వచ్చినా రావచ్చు!) శుభముహూర్తం రేపో మాపోననగా రెండు మూడు వందల మైళ్ళ దూరం నుంచీ ఈ పెళ్ళికి నువ్వు రాలేవులే అని వెక్కిరించినట్టుగా వచ్చేవి కొన్ని! కేవలం శుభాకాంక్షల్ని మాత్రమే

ఆశించి వచ్చేవి కొన్ని. వాటిలో మనసుకు ముకుదాడువేసి, మమతలకు రెక్కలు తొడిగి పెళ్ళికి తరలించే పెళ్ళిపత్రికలు ఎన్ని?

కవరులోంచి పత్రికను పైకి తీశాను. మడత విప్పేసరికి పెద్దక్షరాలలో వరుడి పేరు దృగ్గోచరమైంది. ఒడలికి రోమాంచాన్ని, మనసుకు తన్మయత్వాన్ని కలిగించే అనుభవాన్ని ఎలా వర్ణించి చెప్పగలం! కాదంటే వసంతకాలంలో ప్రభాతసమయాన గది కిటికీలోనుంచీ అల్లనల్లన లోపలికి వచ్చిన మల్లికా సౌరభం శరీరాన్ని అభిషేకించినప్పుడు కలిగే అనుభూతితో ఉపమించవచ్చునేమో! పెళ్ళి ఎవరికో కాదు! మా నాగరాజుకి!

తీయటి వూహకు, నిజమైన కలకు పర్యాయపదం చెప్పమంటే చప్పున చెప్పవచ్చు—నాగరాజు పెళ్ళి.

తన నీడను తనక్రిందనే దాచుకుని పరిసరాల్లోకి వెలుగుల్ని వెదజల్లడం దీప శిఖ స్వభావం. తన కష్టాలను తాను కిమ్మనకుండా భరించి, కించిత్తు ఆనందం కలిగినా దాన్ని లోకులకు పంచిపెట్టేవాడు నాగరాజు. నాగరాజుకు పెళ్ళంటే సంతోషించేవాళ్ళు అసంఖ్యాకులు!

"ఇదిగో శకుంతలా! నాగరాజుకు పెళ్ళట!" అంటూ వంట గది వైపు పరుగు దీశాను.

"అలాగా! అదేనా పెళ్ళి పత్రిక!" అంటూ ఎదురొక్కలు వచ్చేసింది శకుంతల. "పోస్ట్‌మేన్ తెచ్చి ఇచ్చాడు. ఈ చంటిపిల్ల తెరిచి చూడనిస్తుంది గనుకనా! అలాగైతే నాగరాజుకు పెళ్ళన్నమాట! అబ్బ, అబ్బ, ఎంత కాలానికి! ఎక్కడండీ, ఎప్పుడు?"

ఆ వివరాలకోసం మళ్ళీ ఆహ్వాన పత్రికనే పరామర్శించవలసి వచ్చింది. ఎక్కడ—అన్న ప్రశ్నకు లభించిన సమాధానంలో ఆశ్చర్యపడవలసిందేమీ లేదు. వచ్చిన చిక్కల్లా 'ఎప్పుడు' దగ్గరే వచ్చింది. నాగరాజు పైన ఒక్కింత కోపం కలిగిన మాటగూడా నిజం. ముహూర్తం రేపటి ఉదయాన్ననగా ఈరోజు మధ్యాహ్నమా నా కాహ్వానమందడం!

ఎందుకైనా మంచిదని కవరుపైని పోస్టాఫీసు ముద్రల్ని పరిశీలించి

చూచాను. తొందరపడి నాగరాజును అపార్థం చేసుకున్నందుకు నాకు నేనే కించపడవలసి వచ్చింది! ఆ కవరును పోస్టు చేయడమైతే వారం రోజుల క్రిందటే జరిగింది. అది కులాసాగా కొంత భూప్రదక్షిణం గావించి—ఇలా నింపాదిగా గమ్యస్థానం చేరుకుంది!

వంకీకి తగిలించిన చొక్కా తీసి మళ్ళీ తొడుక్కుంటున్నాను.

"అదేమిటండీ! భోజనాల వేళప్పుడు మళ్ళీ ఎక్కడికి ప్రయాణం? సరే సరే, వెళ్ళిరండి. నాగరాజుకు పెళ్ళని తెలిసింది గదా! మీకింక ఆకలెక్కడుంటుంది?"

మా ఆవిడ అభిప్రాయమైనా, బొత్తిగా కొట్టి పారవేయదానికి వీల్లేనిది! ఆకలిని మరపించే మంచి లక్షణం శుభవార్తకున్న మాట నిజమే!

బయల్దేరిన వేళావిశేషం గూడా మంచిది! వెళ్ళిన సమయానికి సచ్చిదానందంగారు ఇంటి దగ్గరే ఉన్నారు.

ఉన్నారేగానీ, ఆయన ఈ లోకంలో ఉన్నట్టులేరు. వాలు కుర్చీలో పడుకుని కాళ్ళు బారగిల చాపేశారు. కుర్చీపైనుంచీ చేతుల్ని క్రిందికి దిగవిడిచేశారు. సులోచనాల క్రింద కళ్ళు గట్టిగా మూసుకున్నారు. అది నిద్రో, ఆలోచనో, విచారమో, కాక మరేమిటో అంతు పట్టడంలేదు.

గుమ్మం దగ్గర నిల్చుని లోపలికి తొంగి చూచాను. ఆ హాల్లోని దృశ్యం కంటబడిన తర్వాత సచ్చిదానందంగారి వాలకానికి వ్యాఖ్యానం—వేరొకరు విడమరిచి చెప్పనవసరం లేకుండా తనంతటదే బోధపడింది.

ఓ పదేళ్ళ అమ్మాయి మంచంపైన పడుకుని వుంది. టేబిలుపైన మందు సీసాలు, మంచం కోడు కానుకుని ఖిన్నురాలై కూర్చున్న తల్లి, ఆమె ఒడిలో (బహుశా ఏడ్చి ఏడ్చి సొమ్మసిల్లి పోయిందేమో) పసిపాప నిద్రపోతోంది. అప్పుడే బడినుంచీ వచ్చినట్టున్న పిల్ల లిద్దరు తమ కంచాల్లోకి అన్నం వస్తుందో రాదో నన్న సందేహంతోనే గావచ్చు అవతలివైపు వాకిలికి కాపలా కాస్తున్నారు.

వచ్చిన పనిసంగతి దేవుడెరుగుగానీ, అక్కడ నిల్చోడానికైనా

కాళ్ళాడటం లేదు. గిరుక్కున వెనుదిరిగి వచ్చేయాలనే అనుకున్నాను. అంతలో ఏదో అంతర్వాణి చెప్పినట్టుగా సచ్చిదానందంగారు కళ్ళు తెరిచేశారు.

"ఏమిటయ్యా రాజశేఖరం! ఎంతసేపైంది వచ్చి! నిల్చున్నా వెందుకు? కూర్చో నాయనా, అలా అరుగుపైన కూర్చో...."

"ఏమిటండీ మేష్టరుగారూ! అమ్మాయి కేదైనా జబ్బా?"— కూర్చుంటూ ప్రశ్నించాను. అది వెర్రి బాగుల పిచ్చి ప్రశ్న అన్న విషయం నా మట్టుకు నాకే తెలిసిపోతోంది.

"జబ్బా, జబ్బున్నరా! మెల్లగా అడుగుతున్నావా రాజశేఖరం! అదేం మాయదారి జ్వరమోగానీ వారం రోజులనుంచీ ఇంటిల్లి పాదికీ వూపిరి సలప నివ్వడంలేదు. పేదవాళ్ళ కొచ్చిన జబ్బయ్యా బాబూ! దీనిపైన నూర్లూ అర్లూ వెచ్చించమనడం భావ్యంకాదు అంటే డాక్టర్లు ఒప్పుకోరు. అప్పటికి నేనేదో ముల్లెను ముసుగులో దాచుకుని అమ్మాయికి సరైన చికిత్స చేయించడంలేదని ఇంటావిడ మొత్తికోలు. ఉదయం నిద్రలేచి బయటికి వచ్చేసరికి ఈ అరుగుపైన ప్రత్యక్షమయ్యేవాడు ఇంటికామందు. అతగాడికి వరుసగా మూడు మాసాల ఇంటద్దె బకాయి. పాలావిడ ఎన్నడో పాలుపోయటం మానేసింది. రోజుకొక్క శేరు పాలు లేకపోతే ఇల్లు గడవదు. స్కూలుకు ఏ దారంట వెళ్ళడమనేది అనుదినమూ నా కెదురయ్యే ధర్మ సంకటం! రోడ్డుపైన వెళ్తే బట్టలకొట్టు ఆసామి. వీధిపైన వెళ్తే చిల్లరంగడివాడు. సందు దారిపడ్తే వడ్డీ కంపెనీవాళ్ళు. ఈ బాధలన్నీ పడలేక ఎక్కడికైనా పారిపోగలిగితే బాగుండు ననిపిస్తోందనుకో రాజశేఖరం! పులిమీద పుట్రలా ఈ హెడ్మాష్టరొకడు నాకు! చచ్చినా ఒకరోజు సెల వివ్వడు...."

సచ్చిదానందంగారి దురవస్థల జాబితాను మననం చేసుకుంటూ ఇంటి దారి పట్టడం వినా గత్యంతరం తోచిందిగాదు. "పోనీలెండి మేష్టరుగారూ! కష్టాలు మనుషులకు గాక మాన్లకు వస్తాయా? వస్తే వస్తాయి. ఏం చేస్తాయి?

ఆపే వెళ్తాయి" అంటూ మానవజాతికి పారంపర్యంగా సంక్రమిస్తున్న ఓదార్పు మాటల్ని వల్లించి లేవడానికి ఉద్యుక్తుడి నయ్యాను.

కానీ, సచ్చిదానందంగారు ఆ పని చేయడానికి వీలిచ్చారుకారు—

"కూర్చోవయ్యా రాజశేఖరం! ఇంతకూ ఏం పనిమీద వచ్చావో చెప్పావుకావు...."

"అబ్బే. ఈ పరిస్థితిలో మిమ్మల్ని చూచిన తర్వాత చెప్పడానికి నోరెలా వస్తుందండీ మేష్టరుగారూ! నా పని కేముంది? ఏదో ఉబలాటం కొద్దీ వచ్చాను. మరి మీరు సెలవిప్పిస్తే...."

"చూడు రాజశేఖరం! చల్లకొచ్చి ముంత దాచడ మెందుకు? నా కోసం ఎవరు వచ్చినా అప్పులు వసూలు చేసుకపోవడానికి వస్తారు. నువ్వొక్కడివి ఏదో పని బడి వచ్చానంటున్నావు. అంతకంటే ఏం కావాలి నాకు! ఆ పనేమిటో చెప్పరాదూ?"

"మరేం లేదు. మరి....వీలుంటే మీచేత పద్యాలు వ్రాయించుక పోదామని వచ్చాను...."

"అది గదీ! అలా చెప్పాలయ్యా రాజశేఖరం! యూనివర్శిటీ పరీక్ష లెందుకు? ఇప్పుడు గనుక నేను పద్యాలు వ్రాయగలిగితే అష్టావధాన శతావ ధానాలు చేసేవాళ్ళు నాముందు బలాదూరు...."

సులోచనాలుతీసి తొడుక్కున్న చొక్కా గుడ్డతోనే కళ్ళు తుడుచు కుంటూ కొనసాగించారు సచ్చిదానందంగారు—"ఈ కవిత్వం వ్రాయాలన్న ఉబలాట ముందే, దీనంత మొండిది ఇదే ననుకో రాజశేఖరం! కానీ ఎడారిలో వూట బావులు పడవుగదా! ఏవో పద్యాలు కావాలని వచ్చావు. మంచిదే. కానైతే నాకు నిరుపహతి స్థలాలు చూపించగలవా నువ్వు! పోనీ రమణీ ప్రియ దూతికలచేత కప్పురపు విడా లప్పించగలవా! ఆత్మ కింపయిన భోజనం పెట్టించగలవా! పోనీ ఇవేవీ లేకపోతే మానె—ఓ పది రూపాయలు అప్పివ్వగలవా రాజశేఖరం! వద్దులే నాయనా వద్దు. ఉన్న అప్పులవాళ్ళే చాలు. నీబోటి వాళ్లుగూడా వాళ్ళతో కలిసిపోతే ఇక నన్ను వూళ్ళో ఆప్యాయంగా పలకరించే వాళ్ళుండరు—"

బయట మండు టెండలు కాస్తున్న ఆ మిట్టమధ్యాహ్నవేళ సచ్చిదానందంగారి కళ్ళు చెమ్మగిల్లడం చూచాను.

సచ్చిదానందంగారు వెళ్ళిరమ్మని చెప్పకపోయినా సెలవు పుచ్చుకోడమొక్కటే ఇక తరువాయి. లేచి రెండడుగులు వేశాను గూడా!

"ఇంతకూ పద్యాలు ఎందుకో, ఎవరికోసమో చెప్పావుగావు...."

"ఎందుకైతేనేంలెండి మేష్టరుగారూ! ఎంతగా వద్దనుకున్నా, అప్పుడప్పుడు ఇల్లాంటి గొడవలు మీ కెదురవుతూ ఉంటాయి. మనసు బాగుంటే ఇది మీకు పెద్ద పనేమీగాదు. ఓ మిత్రుడికి పెళ్ళి. బహుశా మీకూ తెలిసే ఉంటుంది, నాగరాజని...."

సచ్చిదానందంగారు తటాలున లేచి నిల్చున్నారు. "ఉండుండు రాజశేఖరం! హారి నా మతి మరపుకూలా! ఎంత పొరబాటు జరిగిపోయిందో చూచావా!" గబ గబా లోపలికివెళ్ళి ఆయన తోలుసంచీ తీసుకొచ్చారు.

"పది రోజు లప్పుడు పట్టణంలో కనిపించాడు నాగరాజు. పెళ్ళి పత్రిక ఇచ్చి, తప్పకుండా రావాలని మరి మరీ కోరాడు. బస్సులో వస్తూ, వస్తూ పద్యాలల్లేశాను. నే నల్లడమేమిటి? పోతన్నగారు భాగవతాన్ని వ్రాశాడంటావా రాజశేఖరం! రామచంద్రుడే పలికించాడు. నాగరాజు పైన నాకున్న వాత్సల్యమే నాచేత పద్యాలు పలికించింది. ఏదీ ఎక్కడుందది..."

సంచీలోనుంచి ఓ కాగితం పైకి తీశారు సచ్చిదానందంగారు.

"రాగ భరిత మనస్కుడు నాగరాజు
ప్రధిత గుణ గణ విభవాభి రామ—రాధ
పూవు తావియు చేరి పెంపొంది నట్లు
అలరు గావుత ఈ గృహస్థాశ్రమమ్ము.

"ఇంతకంటే నే నివ్వ గలిగిన శుభాశీస్సు లేమున్నాయి రాజశేఖరం! ఏదో వ్రాశానుగానీ, నా ఇబ్బందుల్లో సర్వమూ మరచిపోయాను. తీసుకెళ్ళు నాయనా, తీసుకెళ్ళు...."

కాగితాన్ని జేబులో ఉంచుకుని రోడ్డుపైకి వచ్చానో లేదో సచ్చిదా నందంగారు మళ్ళీ పిలిచారు. పిలుస్తూ మెట్లుదిగి దగ్గిరికే వచ్చేశారు.

"చూడు రాజశేఖరం! నాగరాజుకు పెళ్ళంటే నా ప్రాణాలన్నీ అక్కడే ఉంటాయి. వాడు నాకు శిష్యుడు. నాకు పెళ్లై పదిహేనేళ్ళు కావస్తు న్నాయి. అప్పటికి నాగరాజు పన్నెండేళ్ళయినా నిండని కుర్రకుంక. సెకండ్ ఫారం కాబోలు చదువుకుంటున్నాడు. పెళ్ళి పందిరిలో తారాడుతుంటే వినోదం చూచిపోవడానికి వచ్చాడేమో ననుకున్నాను. 'దివి దేవావసు— వివాహ ముహూర్త కాలమందు పెళ్ళి కుమారుడికి నాగరాజు చదివించింది నీలిరంగు ఓ ఫౌంటెన్ పేనా, అన్నాడు పురోహితుడు. ఇదిగో అదే ఈ కలం: నాటికీ నేటికీ అలాగే వుంది. దీనితో ఎన్ని పుస్తకాలు వ్రాశాను. ఎన్నిసార్లు జీతం తీసుకుంటూ, రివిన్యూ స్టాంపుల మీద సంతకాలు చేశాను........"

ఈసారి సచ్చిదానందంగారి కళ్ళల్లో ఆనంద బాష్పాలను చూచాను.

* * *

జరుగుతున్నది పెళ్ళిళ్ళ సీజను, రోడ్డులో బస్సులు దొరుకుతాయన్న హామీ చాలా తక్కువ. సాయంత్రం వరకూ బడిగాపులు పడిన తర్వాత అదృష్టంకొద్దీ ఓ బస్సులో సీటు దొరికింది.

పరుగెడుతున్న బస్సు ఆలోచనా ప్రపంచంలో విహరించడానికి అనువైన చోటు. నా ఆలోచనలన్నీ నాగరాజు జీవితాకాశంలో పతంగాల్లా విహరిస్తున్నాయి.

నాగరాజు సంపన్న కుటుంబంలో పుట్టాడు. కానీ, కేవలం సంపదనే తులామానంగా తీసుకుని తోడివారితో సంబంధాలు నెలకొల్పుకునే మానవతా దారిద్ర్యానికి అతడు దూరంగా పెరిగాడు. వెయ్యి గ్రంథాలు సమకూర్చి, వాటిని చదువుకుంటూ ఎడారిలో కూర్చోమంటే కూర్చోడం తనచేతగాదనీ, మూర్ఖులైనా, క్రూరులైనా, మరెలాంటి వారైనా మానవు లతో సాహచర్యమే తనకు కావాలిసిందనీ ఓ కవి వ్రాశాడు. కవులు

సృష్టించే కథల్లో కావ్యాల్లో మాత్రమే గాదు—భగవంతుని సృష్టికే మకుటాయ మానమైనవాడు మానవుడు. ఈ విలువను పుట్టుబాలతోనే ఒంట బట్టించుకున్న వాడిలా కనిపిస్తాడు నాగరాజు.

మార్గమధ్యంలో ఎక్కడైనా నాగరాజు తారసిల్లితే—ఇక ముందుకు సాగడం రెండు మూడు గంటలపాటు వాయిదా పడినట్టే! "ఏమండీ! రాజశేఖరంగారూ! ఎప్పుడొచ్చారు వూరినుంచి? వదినగారు బాగున్నారా? పాపాయికి మాటలొచ్చాయా? రండి రండి అలా హోటల్లోకి వెళ్ళి కూర్చుందాం" అంటాడు నాగరాజు.

హోటలు వైపు వెళ్తుండగా మళ్ళీ కబుర్ల పరంపర ప్రారంభం.

"మన కృష్ణమూర్తికి ప్రమోషనొచ్చింది తెలుసా మీకు! గొప్పగా పార్టీ ఇచ్చాడు. చీటీ వ్రాసి మీకు బస్సులో పంపుదా మనుకున్నాం. బస్ స్టాండులోకి వచ్చేసరికి బస్సు వెళ్ళిపోయింది...."

ఓహో అలాగా—అనడానికైనా తెరపినివ్వడు నాగరాజు.

"అన్నట్లు ఈరోజు గోపాలం రేడియోలో పాడుతున్నాడండీ రాజశేఖరంగారూ! ఇవాళ ఇక్కడే వుంటారుగదూ! తప్పకుండా వినాలి మనం!........"

రేడియో గాయకుణ్ణి గురించి ప్రస్తావించాడా, అంతలో హోటలు సర్వరు ఆవైపొస్తే అతడినైనా పలకరించకుండా వదిలి పెట్టడు నాగరాజు- "ఏమిటోయ్ అరుణాచలం! రాత్రి సెకండ్ షో మత్తు ఇంకా వదల్లేదేమిటి? పగటివేళ హోటల్లో ఇలా కనిపిస్తాడు గదండీ రాజశేఖరంగారూ! రాత్రి తొమ్మిది గంటలకు శుభ్రంగా స్నానంచేసి, తెల్లగా డ్రెస్ చేసుకుని వీధంట వెళ్తుంటే పిల్ల జమీందారులా ఉంటాడు. చూడ్డానికింకా పాతికేళ్ళయినా వచ్చినట్టు లేదు గానీండీ, అరుణాచలానికప్పుడే నాలుగో తరగతి చదువుకుంటున్న కూతురుంది. స్కూలునుంచీ ప్రతిరోజూ మా ఇంటి ముందరగానే వెళ్తుంది—ఏమమ్మా దేవకీ! మసాలాదోసె చేస్తావా, లేడీ డాక్టరు వౌతావా అంటే తుర్రున కందిరీగలా పారిపోవడమే!"

ప్రవహించినంతవరకూ భూమిని సస్య శ్యామలం చేసుకుంటూ వెళ్ళే నదీమతల్లిలా మానవుడు నడిచినంత మేరకూ ఆనంద కాంతుల్ని వెదజల్లగలిగితే ఎంత బాగుండును! అది నూటికి కోటికి ఒక్కరిపట్ల మాత్రమే సార్థకమయ్యే మధురమైన వూహ!

నాగరాజును గురించి మిత్ర మండలిలో ఓ ఛలోక్తి వుంది. నాగ రాజు ఎక్కడున్నాడని వితర్కించవలసిన అవసరమే లేదట! ఎక్కడైతే సన్నాయి మేళం వినిపిస్తుందో అక్కడ నాగరాజు తప్పకుండా ప్రత్యక్ష మౌతాడుట! ఆ మాట నిజమే! పప్పు లేకపోయినా మానె—నాగరాజులాంటి వాళ్ళు ఒకరిద్దరు లేకపోతే వివాహ మహోత్సవాలవల్ల లభించ వలసినంత ఆనందం లభించదేమో ననిపిస్తుంది. పెళ్ళిలో నాగరాజు కీపని చేతనౌను ఇది చేతగాదు—అని చెప్పడానికి వీలుండదు. పెట్రమాక్సు లైట్లు ముట్టించ డమా! పగ్గాలతో అండాలు దించి గంతల్లోకి గంజిని వార్చడమా! అన్నా లను చాపలమీద ఆరబోయడమా! బంతికి వడ్డించడమా! చేసిన భోజనా లైపోతే—'ఉండండుండండి బాబూ! ఎసరు సలసల కాగిపోతోంది. బియ్యంవేస్తే అయిదు నిముషాల్లో అన్నమైపోయినట్టే! కొంచెం తాళుకో వాలి' అంటూ ఇంకా భోజనం చేయని వాళ్ళని సముదాయించడమా! అన్ని పనులూ అయిన తర్వాత పెళ్ళి మంటపం ఎదుట మొదటి వరుసలో కూర్చుని "ఆడవాళ్ళు అంతరిక్షంలో విమానాలు నడుపుతున్నకాలం! పెళ్ళి కూతుర్లు యిలా సిగ్గు పడగూడదు...." అంటూ సరసోక్తులు విసరడమా! ....'ఎవరీ అబ్బాయి మగ పెళ్ళివారి మనిషా, 'ఆడ పెళ్ళివారి చుట్టమా!' అన్నది తరచుగా పెళ్ళి పందిరి క్రింద ఉద్భవించే సందేహం! నాగరాజును ఒక పక్షానికి చెందిన వాడి క్రింద లెక్కించడం అన్యాయం! అతడు మానవులకందరికీ సంబంధించినవాడు. వసుధైక కుటుంబంలో ఉండదగినవాడు.

నాగరాజుకు సంబంధించి లోకంలో ఒక ప్రశ్న కూడా కద్దు! అతడు గుణవంతుడు. విద్యావంతుడు. స్ఫురద్రూపి.మంచి ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. కానీ, అతడి కింకా పెళ్ళికాలేదు. ఎందుకు కాలేదు?

"నాగరాజు కేమండీ! అమ్మాయి పుట్టి పెరుగుతోంది. ఎవరో కాదు. స్వయానా మేనమామ కూతురు. తలచుకుంటే పెళ్ళి. ఎందుకో తలచుకోడం లేదు. అతను...." అంటూ నాగరాజు పెళ్ళిని గురించి నలుగురూ అనుకోడం గూడా ఈనాటి మాటగాదు.

నిజమే! నాగరాజు కెప్పుడో పెళ్ళి కావలసింది. అతడి వివాహానికి ఒక్క విధివిధానం మాత్రమే ప్రతిబంధకమై నిలిచింది.

నాగరాజు తండ్రి పుట్టడం రైతుకుటుంబంలోనే పుట్టాడు. కానీ, ఆయన తన అదృష్టాన్ని వ్యవసాయంలోగాక, వ్యాపారంలో పరీక్షించుకో దలచుకున్నాడు. ఆ వ్యాపారంగూడా లారీలపైన భారీ వ్యాపారమే ప్రారంభించాడు. వచ్చే లారీలు వస్తుండగా, వెళ్ళేవి వెళ్తుండగా అప్పటికప్పుడు లాభ నష్టాలు అంతులేని ఆ వ్యాపార వృత్తిలో ఆయన పదేళ్ళపాటు ఇంటిని నిత్యకల్యాణం, పచ్చతోరణం చేశాడు. ఆ పదేళ్ళ చివర ఇంటర్మీడియట్ పరీక్షలు వ్రాసి, ఇంటికి వచ్చిన నాగరాజుకు పట్టెమంచంపై పడుకుని గాఢాలోచనా నిమగ్నుడైన తండ్రి కనిపించాడు. వ్యాపారం మునుపటిలా ముమ్మరంగా జరగడం లేదేమని నాగరాజు తల్లిని ప్రశ్నించాడు. వాకబు చేయగా తెలిపిన వివరాలవల్ల కుటుంబానికి తగిలిన దెబ్బ సామాన్యమైనది గాదనీ, ఆ దెబ్బనుంచి ఇక కోలుకోవడం దుస్తరమనీ గ్రహించ గలిగాడు నాగరాజు.

వ్యాపారంలో పదేళ్ళుగా వచ్చిన లాభం కుటుంబ ఖర్చులకే దఖలు పడగా, వచ్చిన నష్టం మాత్రం నాలుగంకెల పెద్ద సంఖ్యలో భీకరంగా కనిపిస్తోంది. ఉన్న భూస్థితిలో సగం ముప్పాతిక వంతయినా తెగ నమ్మితేగానీ, అప్పులు తీరవు. అందుకు నాగరాజు పెద్దగా దిగులు పడిపోలేదు. కానీ, కష్టాలు ఒంటరిగా వచ్చాయిగావు, చేజేతులా తాను కుటుంబానికి తెచ్చుకున్న దుష్పరిణామాన్ని గురించి చింతించి, చింతించి నాగరాజు తండ్రి తీరని మనోవ్యాధికి లోనయ్యాడు. ఆ మనోవ్యాధి శారీరకమైన జబ్బులు పెక్కింటికి దారి తీసింది. తండ్రిని అందుబాటులోవున్న వైద్య

శాల లన్నింటికీ త్రిప్పించాడు నాగరాజు. పేరెన్నికగన్న డాక్టర్ల కందరికీ చూపించాడు. తండ్రి జబ్బుతో తీసుకున్న ఆ రెండేళ్ళలో నాగరాజు చిక్కి-సగమైపోయాడు. కానీ, అతడి శ్రమకు ఫలితం దక్కిందిగాదు. తండ్రి శాశ్వతంగా కళ్ళు మూశాడు.

నాగరాజు కుటుంబం చితికిపోయిందన్న వృత్తాంతం తేటతెల్లంగా లోకులకు తెలిసిపోయింది. మేనమామ తన కూతురును నాగరాజు కివ్వడం లేదు పొమ్మన్నాడు.

గోరుచుట్టుపై ఈ రోకలిపోటువల్ల నాగరాజు హృదయం ఎంతగా గాయపడిందో ఎవ్వరికి తెలుసు? అతడు కష్టాల గరళాన్ని దిగమ్రింగాడు. కానున్నది కాక మానదన్న కృతనిశ్చయంతో సంసార నౌక నౌక సురక్షిత మార్గానికి పట్టించే ప్రయత్నంలో లీనమయ్యాడు.

నాగరాజుకు చేతి కెదిగిన తమ్ముళ్ళిద్దరున్నారు. ఋణపు తిండి తిన కుండా వాళ్ళూ ప్రయోజకులై ఉద్యోగాల్లో చేరి ఎంతో కొంత సంపాదిస్తు న్నారు. నెలసరి ఆదాయంలో ఎంతవరకు మిగిలించవచ్చునో అంతా మిగి లించి అప్పుల పరిమాణాన్ని అంతకంతకూ తగ్గించుకున్నాడు నాగరాజు.

ఎప్పుడైనా పెళ్ళిని గురించి ప్రస్తావిస్తే, "నా కింకా ఏం పెళ్ళండీ, రాజశేఖరంగారూ! పెళ్ళివయసు మీరిపోతూంది నాకు. తమ్ముళ్లు ఒక ఇంటి వాళ్ళయితే నా కంతే చాలు! ప్రపంచంలో పుట్టిన వాళ్ళందరూ పెళ్ళి చేసుకుని తీరాలన్న నిర్బంధ మేముంది?' మానేస్తేనే మంచిదేమో! సంతాన నియంత్రణకు దోహదం చేసినట్టయినా అవుతుంది.... ...." అనే వాడు నాగరాజు.

కానీ నిజాని కది నాగరాజు అంతరంగంలోని ఆంతర్యంకాదు. అతడాదినుంచే మేనమామ కూతురురినే అర్ధాంగిగా భావించాడు. ఆ భావ నను త్రోసిరాజని ఇప్పుడా స్థానంలో మరొకరిని నిలుపుకోలేదు. బ్రతక నేర్చినవాళ్లు కొత్తకొత్త మార్పులతో, నేర్పులతో తమ ఆదర్శాలను సవ రించుకుంటారు. మరికొందరు బ్రతుకేమైనా ఆదర్శాలకే అంటి పెట్టు కుంటారు. రెండో తరహా మనిషి నాగరాజు.

నాగరాజు కిక పెళ్ళవుతుందా కాదా అన్న సందిగ్ధ పరిస్థితి అలాగే కొనసాగుతుండగా నాలుగైదేళ్లు నిశ్శబ్దంగా గడిచిపోయాయి.

ఈ చివరినుంచి నాగరాజు ఏ సమస్యకైతే పరిష్కారం సాధించలేకపోనూడో, ఆ సమస్యా పరిష్కారం ఆ చివరనుంచి సాధించబడింది. మేనమామ కూతురు వూరుకున్నంత కాలం వూరుకొని, తండ్రి తీరా ఒక సంబంధాన్ని నిశ్చయించబోతున్నాడనగా 'నేను బావనైతేనే చేసుకుంటాను' అని నిషిధేళుణ్ణి వలచిన వైదర్భిలా తన నిర్ణయాన్ని తేల్చి చెప్పింది.

మేనమామ రాజీకి దిగిరాక తప్పిందిగాదు.

యుక్తవయస్కుడైన ప్రతి యువకుణ్ణీ "ఇంకా వూరుకున్నావెందుకు బాబూ! నాలుగు నూకలు తలపైన కేసుకోగూడదూ?" అంటూ పలకరిస్తుంది లోకం. మాటకేం భాగ్యం! చిటికెలో చెప్పి ముగించవచ్చు. కానీ, కాలం కలిసి రావద్దూ!

* * *

వీధుల్లో విద్యుద్దీపాలు వెలిగేసరికి బస్సు గమ్యస్థానం చేరుకుంది. బస్సుదిగి పట్టణంలో అడుగు పెట్టాను. పట్టణం పట్టణంలా లేదు. సింహగర్జన విన్న తర్వాత కలగుండుపడి సాధు జంతువులు చెల్లాచెదరైపోతున్న అరణ్యంలా, తీరస్థ పర్వతంనుంచి ఓ రాతిగుండు తనలోకి దొర్లి అలలతో దబకలెత్తిపోతున్న సరోవరంలా, ఎక్స్‌ప్రెస్ రైలుబండి స్టేషనులో ఆగగానే సందడితో నిండిపోయిన ప్లాట్‌ఫారంలా అన్ని గందర గోళాలకు ఆటపట్టుగా వుంది పట్టణం.

అప్పుడా నగరంలో ఉప ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయి.

ఎన్నికలు కరువులాంటివైతే ఆ కరువుకు సంబంధించిన అధిక మాసంలాంటివి ఉపఎన్నికలు. కరువు తాలూకు అరిష్టాలు అధిక మాసంలో ఎలాగైతే మరింత బాహాటంగా కనిపిస్తాయో, అలాగే ఎన్నికల బీభత్సం ఉప ఎన్నికల్లో తారస్థాయిని అందుకుంటుంది. రంగు రంగుల అక్షరా

లతో, రకరకాల వాల్‌పోస్టర్లతో దిష్టి బొమ్మలకన్నా వికృతంగా కనిపించే గోడలు. మునిగిపోబోతున్నది అచ్చంగా తమ పుట్టే అయినట్టు ఏ రోడ్ల కూడలిలో చూచినా గుంపులు గుంపులుగా చేరి మాట్లాడుకునే మనుషులు, ఉపన్యాసాలకు వచ్చి పుణ్యం గట్టుకోమని గొంతు చించుకునే లౌడ్ స్పీకర్లు, వూరిలో మనుషులకు, వూరిలోపలి గోడలకు, చివర ఇళ్ళలోదూరి గడియ వేసుకున్న ఆడవాళ్ళకు రక్షణలేని దినాలు. ఆ నియోజక వర్గంలో ఓటు లేకపోతే మాత్రమే నువ్వు బ్రతికి బయటపడగలవు. ఓటు వుంటే నీ పాట్లు భగవంతుడే విచారిస్తాడు!

దీపావళి పండుగలప్పుడు రేయింబవళ్ళు నిద్రాహారాలు లేకుండా పని చేసేవి టపాకాయల దుకాణాలు. ఎన్నికల్లో అలాంటివి ముద్రణాలయాలు. తెలిసిన ముద్రణాలయాల కన్నింటికి తిరిగిచూశాను. తెలియడమనగా నగరంలో వాటి ఉనికిని గురించి తెలియడమన్నమాట! దురదృష్టవశాత్తు ప్రెస్ మేనేజర్లతో నాకు పరిచయాలు లేవు. వరుసగా నాలుగైదు ప్రెస్సులకు వెళ్ళాను. వెళ్ళినవాణ్ణి వెళ్ళినట్టే తిరిగిరాక తప్పిందిగాదు. పాపం, వాళ్ళుమాత్రం ఏం చేస్తారు? ఆ సందర్భం అలాంటిది. పనిచేసి పెట్టకపోతె మానె, మనసు స్థిమితంగా ఉంచుకుని నాలుగు మంచి మాటలు చెప్పి పంపగల స్థితిలోనైనా వాళ్ళు లేరు.

తెలిసిన ప్రెస్సుల్లో ఇంకా మిగిలి ఉన్నది ఒక్కటి మాత్రమే! ఎట్టి పరిస్థితిలోనైనా శారదా ముద్రణాలయం కష్టమర్లను తొలగదోసుకోదని ప్రతీతి. ఎనిమిది గంటల సైరను మ్రోగుతుండగా ఆ ప్రెస్సులో ప్రవేశించాను. సింహద్వారం దాటుకోగానే ఆఫీసు రూము. కుర్చీలో వున్న మనిషిని సైతం పైకి కనిపించనివ్వకుండా ఆ గదిలోని టేబిలుపైన దొంతర్లు దొంతర్లుగా పేరుకున్న కాగితాల కట్టలు.

ద్వారం దగ్గర నా నీడ కనిపించిందేమో, కుర్చీలో వున్న మనిషి ఉలిక్కి పడ్డాడు.అంతలో తెప్పరిల్లుకుని "సైకిలు పార్టీ వాళ్ళటండీ?" అన్నాడు.

"అబ్బే, పార్టీల మనిషిని కానండీ! వేరే పనుండి వచ్చాను" అంటూ కుర్చీలో కూర్చున్నాను.

"వెయ్యి నమస్కారాలు బాబూ! ఉన్నపని పూర్తి చేయడానికే వూపిరి పోతుంది మాకు! రేపు సాయంకాలం నాలుగు గంటలకు మూడువేలు కరపత్రాలకు పూచీ పడి ఉన్నాను. కంపోజిటర్లు ఇప్పుడే భోజనాలకు వెళ్లారు. తిరిగి వస్తే వాళ్ళకు పని అప్పగించి నేను భోజనానికి వెళ్ళొద్దామనుకుంటున్నాను. ఎంత అర్జంటు పని ఉన్నా పదిహేను రోజులు ఓపిక పట్టాలి మీరు........"

"మీరు పదిహేను రోజులంటున్నారు. పదిహేను గంటల తర్వాత నేనీ పనికి పూనుకోవలసిన అవసరమే ఉండదు...."

"బాబ్బాబూ! మీ కింతకంటే చెప్పలేను. ప్రూఫు చేతికొచ్చి అర గంటయింది. కరెక్టు చేస్తున్నాను చూచారూ, ఇంకా చాటభారతమంత మిగిలివుంది........"

"ఆ పనితో పోల్చి చూస్తే నాది చాలా చిన్నపని. మీరు తలచుకుంటే అరగంటలో ముగించ వచ్చు...."

"హరేరాం! ఎలా నచ్చచెబుతానండీ మీకు! ఏ ఒట్టుపడితే ఆ ఒట్టు. మీతో మాట్లాడటానికైనా ఓపికలేదు నాకు...." మూఢ మానవుల ఎదుట మౌనమే శరణ్య మనుకున్నాడేమో, ఆయన తలవంచుకుని తన పని తాను చేసుకపోసాగాడు.

పది నిమషాలు అక్కడే కూర్చున్నాను. అలా ఎంతసేపు కూర్చున్నా లాభం లేదనిపించింది. లేచి మెల్లగా బయటికి వచ్చేశాను.

గంట తొమ్మిది కావస్తోంది.

రుసుము చెల్లించుకుంటే హోటళ్ళలో అన్నదానాలు అవ్వారిగా జరిగే వేళ. హోటల్లోకి వెళ్లి తిన్న శాస్త్రం ముగించాను. చెడిన వ్రతం ఎలాగూ చెడింది. మరేదైనా కానుక కొనుక్కోవాలన్నా ఈ పాటికి బజార్లలో అంగళ్ళు కట్టేసి ఉంటారు. హోటలుకు అనతి దూరంలోనే సినిమా థియేటరు. వెళ్ళి కూర్చుంటే కాలమైనా గడుస్తుంది.

థియేటర్లో చిన్ననాడు హైస్కూల్లో కలిసి చదువుకున్న మిత్రు

దొకడు కనిపించాడు. అలనాటి బాల్య స్మృతుల్ని, ఇటీవలి జీవితాను భవాల్ని ఏకరువు పెడుతూ, అతడు సినిమా వదిలి పెట్టిన తర్వాత నన్ను తన ఇంటికే తీసుకెళ్ళాడు. అప్పుడిక నిద్రపోవడానికి ప్రయత్నిస్తే ఉదయం ఎనిమిది గంటలకుగానీ నాకు మెలకువ రాకపోవచ్చు. అందుకని ఏదో పుస్తకం చదువుకుంటూ వాలుకుర్చీలో కూర్చున్నాను. ఎంతగా ప్రతిఘటించాలన్నా తెల్లవారుజామున నిద్రా దేవత బారినుంచీ తప్పించు కోడం కష్టం. ఎప్పుడు కునుకు పట్టిందో తెలియదు. నిద్ర లేచేసరికి భళ్ళున తెల్లవారిపోయింది.

ఆరున్నర గంటలకే శుభ ముహూర్తం!

అదరా బాదరాగా ముఖం కడుక్కొని వీధిలోకి వచ్చాను. పెళ్ళి జరుగుతున్న సత్రం అక్కడికి అరమైలు దూరంలో వుంది. అల్లంత దూరంలో ఉండగానే నాదస్వరం వినిపించింది. సత్రం ముంగిటకు వెళ్ళి పచ్చని కొబ్బరి మట్టల పచ్చి వాసనలు సుస్వాగత మిస్తున్న పందిరిక్రింద నిల్చున్నాను. ద్వారం దాకా కిటకిట లాడిపోతున్న జన సమూహం పైనున్నుంచీ లోపలికి చూడ్డానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను. అంతలో నాదస్వరం ఆగిపోయింది. మైక్ ముందు ఎవరో గొంతు సవరించుకుంటున్నారు.

ఎదురు చూడని విచిత్ర సంఘటన ఏదైతేవుందో, దాన్ని అద్భుతంగా పేర్కొనవచ్చు. ఆ నిర్వచనాన్నిబట్టి చూస్తే, ఆ క్షణాన నా కెదురైంది అక్షరాలా అద్భుతమే! మైకులో పద్యపఠనం ప్రారంభమైంది—

"రాగ భరిత మనస్కుడు నాగరాజు
ప్రథిత గుణ గణ విభవాభి రామ—రాధ
పూవు తావియు కలిసి పెంపొందినట్లు...."

కళ్ళకు గంతలు గట్టుకున్న గారడీవాడు—వ్రేలితో నిర్దేశించి చూపిన వస్తువుల పేర్లు చెప్పడం అందరికీ తెలిసిన విషయమే! కానీ ఎంతటి గారడీ వాడైనా నా జేబులోని కాగితంలోవున్న పద్యాలను ఎలా చదువ గలుగుతున్నాడు?—జేబులో ఆ కాగితం కోసం వెదికి చూచాను. నా

ఆశ్చర్యం ద్విగుణీకృతమైంది. జేబులో ఆ కాగితం ఒక్కటి మాత్రం కనిపించడంలేదు!

జనంలోనుంచి దారిచేసుకుని హాల్లో నాలుగైదు బారల దూరం చొచ్చుకుని వెళ్లాను.

ఎవరో నా భుజంపైన చేయివేశారు.

"రాత్రి మా ప్రెస్సు కొచ్చింది మీరే గదండీ!ఏదో పరాకున జేబులో నుంచి కాగితం తీసి టేబిలుపైన ఉంచి, అలాగే మరచిపోయి వెళ్ళి పోయారు. తీరా మీరు వెళ్ళాక ఆ కాగితం తీసి చూద్దునుగదా, అది నాగ రాజు పెళ్ళికోసం వ్రాయించు కొచ్చిన పద్య రత్నాలు! నాగరాజు కేదైనా పెళ్ళికానుక ఇద్దామనుకుంటూ, ఈ మధ్య వచ్చిపడిన గొడవల్లో ఆ సంగతే మరచిపోయాను. మీ కోరిక, నా ఆశయం ఒకదెబ్బతో నెరవేరే అవకాశం లభించింది. అన్ని పనులూ కొంతసేపలా అట్టిపెట్టమని, ఆ కాగితాన్ని ప్రెస్సు కిచ్చేశాను. అన్యథా భావించరుగదా!"

"కావలసిన కార్యాన్ని గంధర్వులే తీరిస్తే ఇక అన్యథా భావించడ మెందుకు?" అన్నాను నవ్వుతూ.

లోపలి కొస్తున్న వాళ్ళ కందరికి చోటిస్తూ నాగరాజు పెళ్ళికోసం పుష్పక విమానంలా తయారైన ఆ హాల్లో ఒకటిరెండు నిమిషాలు విశ్చ లంగా నిల్చున్నాను. రామాయణం కాలంనాటి పుష్పక విమానం చెరనుంచి విముక్తి పొందిన సీతాదేవిని అయోధ్యా నగరానికి తీసుకపోవడానికి ఉపక రించింది.హృదయంలో బంగారు పీట వేసుకుని తనకోసం ఎదురు తెన్నులు చూస్తూ, కాచుకుని కూర్చున్న అమ్మాయిని ఇన్నాళ్ళ కిన్నాళ్ళకు చేబట్ట గలుగుతున్నాడు నాగరాజు. పీటలపైన కూర్చున్న వధూవరులకేసి చూస్తున్న విప్పారిత నయనా లన్నింటిలోనూ ఆనందాశ్రువుల చెమ్మదనమే కనిపిస్తోంది.

ఓ మూలనుంచీ ఎవరో పిలిచారు.

"నిన్నేనయ్యా రాజశేఖరం! ఇదుగో—ఇక్కడున్నాను........"

ఆయన సచ్చిదానందంగారు!

"ఏమండీ మేష్టరుగారూ! రానన్నారే! ఎలా వచ్చేశారు?" అంటూ, ఆయనకు దగ్గరగా వెళ్ళాను.

"నిన్న సాయంకాలం ఏడున్నరకల్లా అమ్మాయికి చెమటపట్టి జ్వరం వదిలింది. డాక్టరు ఇక పరవాలే దన్నాడు. వెంటనే రోడ్డుపైకి వచ్చేశాను. అప్పటికి బస్సులన్నీ వచ్చేశాయి. ఓ లారీ శరవేగంతో దూసు కొస్తోంది. నిలిపాను. 'ఎక్కించుకోవయ్యా బాబూ! నువ్వెంత కావాలన్నా ముట్టచెబుతాను' అంటే డ్రయివరు ససేమిరా వీల్లేదన్నాడు. 'వీలున్నా,లేక పోయినా నేను లారీలో ఎక్కక తప్పదు.నువ్వు నన్ను తీసుకెళ్ళి పట్టణంలో దిగవిడవక తప్పదు' అంటూ లారీలో కెక్కి కూర్చున్నాను. డ్రయివరు నివ్వెరపోయి ఇంతకూ అంత అర్జంటుపని ఏమిటి మహాప్రభో అని ప్రశ్నించాడు. వివరాలు చెప్పాను.చెప్పగా తెలిసిందిగదా రాజశేఖరం! ఆ డ్రైవరు గూడా నాగరాజుకు పరిచితుడేనట! ఈ పెళ్ళికి హాజరు కావాలని ఏకధాటిగా విజయవాడనుంచి లారీని కొట్టుకొస్తున్నాడట! అదిగో, ఆ చివర నీలిరంగు చొక్కా తొడుక్కుని కూర్చున్నాడే అతడే లారీ డ్రయివరు అన్వరుస్సేన్........"

ఈసారి పెళ్ళిపీటలపైన్నుంచీ నాగరాజే పలకరించాడు.

"రండి రండి రాజశేఖరంగారూ! ఎప్పుడొచ్చారు? నే నిక్కడ బంధితుడిలా కూర్చున్నా ననుకోండి—అయినా ఎవరెవరు ఎప్పుడొచ్చిందీ గమనిస్తూనే ఉన్నాను. మీరు 'బెటర్‌లేట్ దేన్ నెవర్' అన్న సామెతను సార్థకం చేశారు...."

హోమ ధూమాని కావలివైపున నాగరాజు పెదవులపైన విరిసిన చిరునవ్వు—సన్నగా జారుతున్న వాన తుంపరలోనుంచి ద్యోతకమయ్యే ఇంద్ర ధనుస్సులా భాసించింది!

*